

slikuje i cvetanja-uzletanja, žalu-zalutalu, svēsti-jēsti, itd., i takva mesta nam podsećaju pre na kakav slab prepev, nego na izvorne stihove.

Marinko Arsić Ivkov

**MIROSLAV MAKSIMOVIĆ: »SPAVAC
POD UPIJACEM«
DOB, Beograd, 1971.**

Nejednakost umetničke vrednosti pesama osnovno je svojstvo ove knjige. Već pri prvom čitanju Maksimovićeve pesama, kao kriterijum za suđenje o njihovoj valjanosti ili nevaljanosti nameće se: način povezivanja takozvanog »zvukovnog« toka i »misaonog« toka pesme. To, razume se, ne znači da su umetnički valjane samo one pesme u kojima su oba toka usklađena ili, obrnuto, da su valjane samo one pesme u kojima su ta dva toka oprečna jedna drugom. Reč je ovde samo o načinu kojim pesnik zvukovni i misaoni tok pokušava da uskladi ili ne uskladi.

Maksimović ovaj problem rešava tako što osećanje besmislenosti svega postojećeg koje je prisutno u gotovo svim njegovim pesmama ovija okoštanim zvukovnim plaštom rime. Time, naravno, pesnik još uvek ne narušava vrednost umetničkog ostvarenja. Valjanost Maksimovićeve pesama narušava primetan napor da se rima ostvari (veoma mnogo opkoračenja i veoma mnogo parova reči rimovanih poput nekoliko ovih nasumice odabranih primera. Austraciju — razvijaju, vetar — orkestar, muzikom — kucaljkom). Ni ta svojstva, sama po sebi, ne bi bitno uticala na vrednost knjige pesama *Spavač pod upijajem* da, lomeći ritam »rečenicе« često i suviše nerazumno, ne stvaraju velike teškoće u nalaženju pravog značenja, smisla pesme. Ova poslednja činjenica navodi na pomisao da taj pesnički napor Maksimovićev, što i u nama izaziva preteran napor da se pesma shvati, predstavlja jedno malo umetničko lukavstvo: da što duže zadrži našu pažnju na svojim pesmama, da nas natjera da više mislimo o njima. Na žalost, u našeg pesnika nije u pitanju takvo lukavstvo. To se najbolje vidi ako, s jedne strane, pesme u kojima se pored nedopustivog pesničkog napora o kojem je bilo reči javlja još i dosadna svakodnevna eksplicitnost razmišljanja o ozbiljnim problemima (*U loncu, Voz, Čudesni trepet, Sah, U restoranu, Jačanja, Muzičar u opštem kupatilu, Matura ili zalazak sunca*) i pesme u kojima su pored pomenutog napora prisutne i izvesne crte sociologizovanja (*Sala, Na beogradskom hipodromu, Nova muzika*) uporedimo, s druge strane sa pesmama iz kruga *Detinjstvo* (uključujući tu i pesmu *Svedens, I* koja se organski uklapa u misaono i zvukovno jedinstvo ovih pesama).

Čini se, naime, da je *Detinjstvo* krug pesama u kojem je Maksimović najviše osoben, najviše »svoj«. U tih nekoliko pesama on je najčistije ostvario onu prisnost sa tragikom života, onaj podsmeh besmislenosti postojanja za kojim teži u toj ovoj knjizi. A upravo to su pesme — i to je ono što smo napred hteli da pokažemo — u kojima Maksimović najmanje teži za rimom.

Postoji još jedna skupina pesama koja se bitno razlikuje od dosad pomenutih (*Koren, List, Čaša, Obala, Svet, od moga trajniji, Spavač pod upijajem, Napuštanje cigarete, Opis nije konačan*). Njihove teme su »većne«, a njihov zvuk je ozbiljan, gotovo patetičan. Među njima, svakako, nalaze se i najvrednija ostvarenja ove zbirke, ali i pored toga prisnost i prirodnost pesama iz kruga *Detinjstvo* predstavlja ono po čemu ovog mladog pesnika moramo pamtiti.

Aleksandar Pivar

**MILE PETROVIĆ: »BIJEG OD LJUBAVI«
»Svjetlost«, Sarajevo, 1971.**

»Kročiš sa padine Čemerske planine, u svijet utonuh, nepravdom kao smrću obuzet«. Tim rečima počinje druga knjiga Mile

Petrovića, priča bez junaka, jedan, na momente, opor predeo svedočenja unutrašnjeg prepoznavanja vlastitog bića, možda i hronika svedoka tog pokušaja. A kako počinje tako se i završava ovaj Petrovićev monolog, ova ponovljena drama pojedinca koji ne uspeva da razmakne mreže življenja oko sebe, utonuo u svet, »nepravdom kao smrću obuzet«, nepravdom koja je sam život, ovo koraćanje, ova igra u koju se uplićemo bez sopstvene krivice, ali svakako skloni promenama.

Kročiš sa padine Čemerske planine, kao iz predela iznenadnog rođenja, kao iz pejzaža čistote i detinjstva, divljaštva i prvotnosti, Petrović *Bijegom od ljubavi* nastoji da razvije onu sliku savremenog sveta i trajanja u kojem otuđenost i nerazumevanje pojedinačnih udesnosti čine njeno osnovno psihološko određenje. Sam u svom ljudskom zajedništvu, sam u svojoj savremenosti, Petrovićev čovek je rastrzano biće civilizacije, biće kroz koje vode putevi istorijskog osećanja i kontinuiteta prirode i sveta, ali je nešto suštinski poremećeno u njihovim pravcima, na raskrsnicama na kojima se zatičemo. Upravo ta poremećenost, pobrkanošć ljudskih puteva kroz misao i osećanje, kroz dokazano i slutnju, uslovljava ceo ovaj vrtlog misli, gde, uz prigušenu muziku disharmoničnih talasa nade, raste opor govor ćutanja, telo te jestive praznine u kojoj je čovek samo beskrajna sloboda nestanka i smrti.

Čitajući ovo Petrovićevo delo, ekstazičnu pomešanost ispovesti i trajanja, čitalac i sam biva pomenom, gurnut u prostor bez ravnoteže, u polutamno osećanje praznine življenja i praznine smrti, u onaj trenutak kad se više nema kud sem u sebe, gde vrebaju, glasno, zamke i lukavstva zbilje i sna, beznada i slutnje. *Bijeg od ljubavi* je, dakle, pokušaj bega od te nemosti koja razdvaja biće i kamen, koja čini da u čoveku raste stena, da se u njemu kote oni prostori u kojima traju otuđeni oblici njegove ljudskosti. *Bijeg od ljubavi* je pokušaj da se izide iz ovog privida, iz ove skrovitosti, iz ovog prizemlja, gde misao nije obaveza i dužnost, već isparenje koje zaklanja stvarne vidike i budućnost, tu skupljanu zmiju na poinku — rekao bi pesnik. Petrović i jeste pesnik slutnje, u čijem delu pukotina čoveka, pukotina ljudske otuđenosti, i spolja i iznutra, puca sve više taložeći u sebi neku neljudsku, neku nepristupačnu dolinu sveta i shvatanja, dolinu u kojoj nema ništa, ni samog čoveka zbog koga se, inače, događa. Čemu onda sve te uspomenе, sve te asocijacije, ta nenaglašena i skoro neživa putovanja prema nekoj nesigurnoj, neodređenoj, nesaznajnoj obali spasa, čemu ta zazidana mladost u »bljedorj svetlosti«, u snu, čemu ta energija, sve to što ne upućuje nikud sem u jasno saznanje da mira nema, da je »čovek zato da nesrećom postaje«, u saznanje, ili slutnju, svejedno, da »nešto je u čoveku odavno pobrkano« i da »Svijet bi morao da ima liječnika drugog osim nade? Čemu taj uzaludan »bijeg od ljubavi« koje ionako nije, čemu tajanstvo tog »skamenjenog razgovora« koji bi, pesnik veli, možda hteo da kaže »kako je sve zalud: i putokazi, i sijalice na ivicama obale, i klupe na kojima je neko u more zagledan sjedio«, čemu to more, to zagledanje, to ostavljanje ovog spisa »na nemilost vjetru« kao jedinog realnosti čije se postojanje priziva, čija se akcija čeni i metamorfoza sluti u duhu kao okrepiljenje ili konačno rasulo?

Bezbroj je pitanja koja Petrovićeva knjiga postavlja na način nov i u ovom govoru neprepoznatljiv. Ironičan i tužno ozbiljan, Petrovićev govor liči na trzav san u noći jave, na crtež pored zida s čije se beline odlepilo ne snagom svoje volje i rešenosti na život, koliko snagom svoje bezvoljnosti i neprihvatanja toga života. U centru svih tih eliptičnih rečenica, u krotoku Petrovićevih meditacija i reči, kao rane zjabe male pustoši velikog čovekovog rasula, strah od nevremena u kome »odavno nešto prede«, od samog vremena uopšte, od reči i ćutanja, od sebe i svega, neki ljudski strah koji Petrovićevom *Bijegu od ljubavi*

daje onu prizemljarsku boju trajanja i disanja od koje pate i svetle pomisli i slutnje. Zavrti ta bezizlazna vrtinja, dezorijentiše taj krug rubom, međom sna i jave, ali Petrovićev govor ne sustaje, njegova misao zaranja sve dublje u nerazmrsive odnose i osećanja društvenog sebe-bića, u klupko ukupnosti namera i ništavnost rezultata tog sitnog mrava »što tumara među slovima« prevaren već na početku, obmanut u korenu svog stvaralačkog čina.

Petrović se ovde suočio sa mnogim protivurečnostima vremena u kome živi, sa sobom, sa onim što nije i jeste, s ogromnom vizijom mraka, planinom i morem neprikladnosti i nedovoljnosti prirode i bića i prirode bića, sa svetom i društvom, spreman da to suočavanje nastavi, igru razgradi, beg pretvori u akciju traganja za polaznom tačkom sebe-čoveka i sebe-stvaraoca.

Dragoljub Jeknić

NEPREVEDENE KNJIGE

U poznatoj nemačkoj izdavačkoj kući W. Kohlhammer iz Stutgarta, izišlo je u protekloj književnoj sezoni nekoliko zanimljivih knjiga iz oblasti filosofije i književnosti. Iz edicije KOHLHAMMER PHILOSOPHICA valjalo bi spomenuti, između ostalih knjiga, Karla Levita (Karl Löwith) — *Aufsatze und Vorträge* (Naslovi i predavanja). Ova najnovija knjiga starog profesora filosofije na Hajdelberškom univerzitetu sadrži sledeće tekstove: *Fenomenološka ontologija i protestantska teologija, Kjerkegor i Niče, Ničeova »Predigra filosofije budućnosti«, Hajdegerovo predavanje o Niču, Volterove primedbe na Paskalove »Misli«, Filosofija uma i religija otkrovenja u filosofiji religije H. Koenig, O Hajdegerovom pitanju bitka: priroda čoveka i svet prirode, Pogovor za Hegelov »Uvod u fenomenologiju duha«, Hegelovo shvatanje vaspitanja, Filosofija svetske istorije?, Vikov osnovni stav: verum et factum convertuntur.*

Verner Beker (Werner Becker) javio se svojom drugom knjigom, posvećenom Hegelu, ili, tačnije, Hegelovoj *Fenomenologiji duha: Hegels Phenomenologie des Geistes*. Beker je, inače, rođen 1937. godine, studirao je filosofiju, germanistiku i istoriju, a doktorirao kod T. V. Adorna radom o idealističkoj teoriji samosvesti. Od 1971. je profesor filosofije na Univerzitetu u Frankfurtu. Njegova prva knjiga, pod naslovom *Idealističke und materialističke Dialektik*, izišla je kod istog izdavača.

U ediciji *Sprache und Literatur* (Jezik i književnost) izišao je zbornik tekstova o Rilkeu pod naslovom *Rilke in neuer Sicht* (Rilke u novom sagledavanju) u redakciji Kete Hamburger (Käte Hamburger). Knjiga sadrži tekstove: Eudo C. Mason: *Rilke i Stefan George; Paul Rekat (Paul Requadt): Rilkeova poezija o Veneciji; Beda Aleman (Beda Allemann): Rilke i Malarme: razvoj osnovnog pitanja simboliističke poetike; Kete Hamburger: Fenomenološka struktura Rilkeove poezije; Anthony Stephens: Rilkeov esej »Lutke« i problem razdvojenog Ja; Jakob Stajner (Jacob Steiner): Tematika reči u Rilkeovom pesničkom delu; August Stahl: Biće u »stožernom prostoru«.*

U istoj ediciji izišlo je drugo izdanje knjige Arnolda Hajdsika (Arnold Heidsieck): *Das Groteske und das Absurde im modernen Drama (Groteske i absurd u modernoj dramu)*, u kojoj autor, pored teorijskog istraživanja problema groteske i absurda sa naročitim osvrtom na obrazlaganje ovih problema kod V. Kajzera i G. R. Hokea, vrši i tematske analize dramskih tekstova Brehta, Maksa Friša i Dierenmata. Prvo izdanje ove knjige pojavilo se 1969. i ubrzo je rasprodato. Autor je rođen 1937, studirao je germanistiku, filosofiju, klasičnu filologiju, teologiju i filmsku umetnost. Doktorirao je 1966. u Berlinu, a od 1967. predaje na Univerzitetu u Njujorku.